

Nr 328.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 21 och 22 riksdagsordningen; given Stockholms slott den 12 mars 1920.

Under åberopande av bifogade i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlägga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 21 och 22 riksdagsordningen.

§ 21.

Vill ledamot av andra kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagarna, hos Konungens befallningshavande.

§ 22.

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i andra kammaren, må han däröver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshavande äska behörigt protokollstrudrag, vilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust av talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut sina till Konungen ställda besvär ingiva till Konungens befallningshavande, som, på sätt i 11 § stadgas, lämnar vederbörlig

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 1 saml. 277 häft. (Nr 328.)

rande tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshavande att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, varefter med målet vidare så förhålles, som i 11 § sägs.

GUSTAF.

Östen Undén.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 12 mars 1920.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BRANTING,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre PALMSTIERNA,
Statsråden: UNDÉN,
 THORSSON,
 OLSSON,
 SANDLER,
 NOTHIN,
 NILSSON,
 ERIKSSON,
 SVENSSON,
 HANSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Undén anförde:

»I det av mig förut i dag anmälda betänkande rörande åtgärder mot s. k. masskassering m. m., som den 10 mars 1920 avgivits av inom justitiedepartementet särskilt tillkallade sakkunniga, hava dessa i anledning av riksdagens skrivelse den 11 juni 1919 nr 328, vilken till dem överlämnats, utarbetat förslag till ändrad lydelse av §§ 21 och 22 riksdagsordningen i syfte att bereda ledamot av andra kammaren rätt att, utan den begränsning, som nu förefinnes i 21 § riksdagsordningen, avsäga sig sitt riksdagsmannaupdrag.»

Föredraganden uppläste det utarbetade förslaget och yttrade här-
efter:

»Vad angår de skäl, som äro att anföra för borttagande av mandatplikten, må först och främst uppmärksamheten fästas därå att bestämmelsen om densamma numera icke torde böra tillmätas alltför stor praktisk betydelse, enär det näppeligen lärer komma i fråga, att en person mot sin bestämt uttryckta önskan påtvingas ett riksdagsmannauppslag. Att bibehålla den allenast som en principförklaring torde icke vara påkallat. Emellertid kan det ändå tänkas, att stadgandet i 21 § riksdagsordningen kan komma att tillämpas, och fråga är då, om detsamma verkligen bör anses välgrundat. Det bör därvid iakttagas, att tvånget att mottaga och bibehålla andrakammarmandat icke är alldeles ovillkorligt. Nyssnämnda stadgande anger ju vissa giltiga skäl för avsägelse, och § 29 riksdagsordningen giver kammaren rätt att även av andra orsaker godkänna avsägelse. Trots denna begränsning, vilken otvivelaktigt innebär ett visst korrektiv, kvarstår emellertid möjligheten, att en person kan tvingas att mottaga mandat, oaktat fullt vägande skäl till avsägelse föreligga. Sådana skäl kunna exempelvis vara ekonomiska eller hälsoskäl, i bägge fallen kanske utomordentligt beaktansvärda. Det kan icke vara rimligt att med underkännande härav framtvunga mottagandet av ett uppslag såsom ledamot av andra kammaren, särskilt när man tager i betraktande den för varje år allt mera utsträckt tiden för riksdagens samvaro och det även i andra avseenden allt mera påfrestande riksdagsarbetet. Ej heller torde ett uppslag, mottaget under sådana förhållanden, komma att fullgöras med erforderligt intresse, och vinsten för det allmänna av ett dylikt tvång torde sålunda framstå såsom synnerligen tvivelaktig. Det har också framhållits en annan olägenhet, vilken mandatplikten drager med sig från synpunkten av väljarnas partiproportionella representation. Det låter tänka sig, att en riksdagsman under valperioden övergår till ett annat parti än det, för vilket han blivit vald, och möjlighet bör då finnas för honom, om han anser skäl därtill föreligga, att genom en avsägelse möjliggöra återställandet av den rubbade proportionaliteten.

De förhållanden, vilka tidigare kunnat motivera mandatplikten med hänsyn till andra kammaren, kunna knappast heller längre sägas föreligga. Någon brist på riksdagsmannakandidater kan näppeligen numera vara att befara. De betydligt förstörade valkretsarna verka i detta avseende utjämnande, och valbarhetens utsträckning genom upphävande av censusbestämmelserna har i betydlig mån vidgat kretsen av valbara till andra kammaren. Icke heller det skäl är numera hållbart, att väljarna genom avsägelserna besväras med nya valförrättningar, enär ju utseende av efterträdare sker genom en av Konungens befallnings-

havande föranstaltad, ny röstsammräkning. Jag vill därjämte framhålla, att den viktiga anledningen till den i riksdagsordningen stadgade åtskillnaden med avseende på avsägelseätten mellan första och andra kammaren har bortfallit genom införande av arvode även för ledamot av första kammaren, varjämte ju även en förskjutning ägt rum i fråga om förhållandet mellan de tider, för vilka kamrarna väljas.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten därvid, att enligt de från 1919 års lagtima riksdag vilande grundlagsändringarna mandatplikten icke upprätthållits för kvinnorna, vartill ju visserligen särskilda skäl kunna åberopas. Därjämte kan framhållas, att, vad den utländska rätten beträffar, mandatplikten torde kvarstå allenast i Norge.

Riksdagen har också i sin av mig förut omnämnda skrivelse uttalat sin anslutning till genomförandet av ifrågavarande reform. Därvid har emellertid riksdagen jämväl vidrört frågans sammanhang med suppleantinstitutionen, som enligt riksdagens mening vid den större påfrestning, för vilken den genom en reform i förevarande hänseende skulle utsättas, icke torde vara tillfyllest, och synes riksdagen vilja såsom en förutsättning för reformens genomförande uppställa förbättrade regler angående utseende av ersättare åt avgången riksdagsman. Härutinnan ber jag att få hänvisa till följande uttalande av de sakkunniga: »Enligt de sakkunnigas mening förefinnes icke ett sådant sammanhang mellan omförmälda reform och suppleantinstitutionen, att reformen nödvändigt förutsätter den senares förbättrande. Beträffande möjligheten att vid eventuellt stegrad frekvens av avsägelser antalet tillgängliga ersättare skulle tryta, föreligger en sådan risk jämväl i fråga om första kammaren; avsägelseätten för andrakammarledamot torde icke i högre grad än avsägelseätten för förstakammarledamot förutsätta regler, som garantera förefintligheten av ett tillräckligt antal ersättare. Vad åter angår ändamålsenligheten av den för ersättarevalen tillämpade uträkningsmetoden, vilja de sakkunniga erinra om de nya regler för utseende av ersättare åt riksdagsman, som år 1914 antogos, och genom vilka absolut rangordning mellan ersättarekandidaterna infördes. Även från denna synpunkt torde nödvändigheten av uppställandet av nämnda förutsättning kunna betvivlas och framläggandet till den nu samlade riksdagen av förslag till de grundlagsändringar, som äro nödvändiga i och med borttagandet av mandatplikten, icke böra av den av riksdagen antydda anledningen undanskjutas. Dessutom vilja de sakkunniga meddela, att de haft under övertvägande frågan om förbättringar av gällande regler för ersättareval — jämväl i syfte att förebygga brist på ersättare — men då denna fråga står i oskiljaktigt samband med den

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 1 saml. 277 häft. (Nr 328.)

proportionella valmetoden i dess helhet, synes det de sakkunniga olämpligt att utbryta den ur huvudfrågan. De sakkunniga ärna också i samband därmed yttra sig angående ersättarevalen.» I likhet med de sakkunniga anser också jag, att borttagandet av mandatplikten icke nödvändigt förutsätter ett förbättrande av reglerna angående utseende av ersättare åt avgången ledamot av andra kammaren.

Slutligen må anmärkas dels att, om ifrågavarande grundlagsändringar bliva slutligen antagna, de i Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen den 21 mars 1919 i förevarande avseende föreslagna undantagsbestämmelser för kvinnor bliva obehövlige, dels ock att samma grundlagsändringar nödvändiggöra den ändring i 67 § i nu gällande vallag ävensom i 87 § i den av 1919 års lagtima riksdag villkorligt antagna nya lagen om val till riksdagen, att orden »och prövas avsågelsen giltig» utgå.»

Departementschefen hemställde, att omförmälda förslag till ändrad lydelse av §§ 21 och 22 riksdagsordningen måtte föreläggas riksdagen till prövning i grundlagsenlig ordning.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet
Adil Wirjesson.